
© Іванченко О.З.

УДК: 378.015.3:005.32]:[378.036:61]

Іванченко О.З.

Запорізький державний медичний університет, кафедра медичної фізики, біофізики та вищої математики (пр. Маяковського, 24, м. Запоріжжя, 69035, Україна)

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Резюме. Для організації і забезпечення результативної та успішної навчально-пізнавальної діяльності студентів необхідно, щоб задачі, які вирішуються на заняттях та під час самостійної роботи були значущі і внутрішнє прийняті самими студентами. Стаття присвячена аналізу мотивації навчальної діяльності студентів першого курсу медичного факультету, рівню її сформованості та важливості для успішного навчального процесу. Автор описує методики проведення досліджень і подає отримані результати.

Ключові слова: мотивація, мотив, навчальна діяльність, внутрішня мотивація, зовнішня позитивна мотивація, зовнішня негативна мотивація.

Вступ

Навчання займає практично все життя людини. Отримання освіти є необхідним практично для кожної особистості, тому проблема мотивації та мотивів навчальної діяльності - одна із центральних в психології та педагогіці [2]. Дослідженню мотивації навчання присвячено багато праць (С. Занюк, Є. Ільїн, А. Леонтьєв, И. Лингарт, Г. Розенфельд, Х. Хекхаузен, Л. М. Фридман та інші). У науковій літературі найчастіше зазначено: "Мотив - це спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреби суб'єкта, це також причина, що є підґрунтям для обрання певних дій і вчинків, сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, що активізують суб'єкта" [1]. Під мотивацією розуміють "сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки" [1]. Під мотивами навчальної діяльності розуміють всі фактори, які обумовлюють прояви навчальної активності, а саме: цілі, установки, почуття обов'язку, інтереси та ін. Г. Розенфельд відокремив наступні категорії мотивації навчання: 1. Навчання заради навчання, без задоволення, без інтересу; 2. Навчання без особистих інтересів і вигоди; 3. Навчання для соціальної ідентифікації; 4. Навчання заради успіху або через побоювання невдачі; 5. Навчання примусове або під тиском; 6. Навчання, яке пов'язане на загальноприйнятих нормах; 7. Навчання для досягнення цілей в повсякденному житті; 8. Навчання, яке ґрунтується на соціальних цілях, потребах і цінностях [2]. Як ми бачимо, мотиви навчальної діяльності за характером поведінки учасників можна умовно поділити на внутрішні і зовнішні. Психолог Л.М. Фридман так характеризує їх відмінність: "Якщо мотиви, що спонукають цю діяльність, не пов'язані з нею, то їх називають зовнішніми щодо цієї діяльності; якщо ж мотиви безпосередньо пов'язані із самою діяльністю, то їх називають внутрішніми" [5]. Внутрішні мотиви навчання пов'язані з пізнавальною потребою суб'єкта. Дуже важливим є те, що людина діє за власною ініціативою для того, щоб отримати внутрішнє задоволення, одержати позитивний психологічний стан. Коли у студентів домінує внутрішня мотивація, вони проявляють власну активність, беруть активну участь у процесі пізнання і при цьому отримують емоційне задоволення від ходу здобування знань, вмінь, навичок. До зовнішньої мотивації відносять соціальні, оціночні мотиви та ін., які виникають під впливом зовнішніх вимог, наказів, примусів. Людина діє тому, що виконує чийсь волю. Але зовнішні мотиви за думкою К. Замфір можуть також поділятися на позитивні (наприклад, потреба особистості в досягненні соціального престижу, поваги зі сторони оточуючих і т. ін.) і негативні (наприклад, прагнення уникнути можливих неприємностей, покарань, критики зі сторони родичів, сокурсників, викладачів та ін.). Зовнішні

мотиви навчання також можуть бути досить потужними чинниками успішності навчання, проте вони психологічно збіднюють сам його процес, перешкоджають використанню всіх його розвивальних ресурсів.

Ми вважаємо, що для організації успішної навчальної діяльності необхідно, щоб задачі, які вирішуються на заняттях та під час самостійної роботи були значущі і внутрішнє прийняті самими студентами, тобто все ж переважала внутрішня мотивація учіння.

Метою нашого дослідження було виявлення мотивації навчальної діяльності у студентів першого курсу медичного факультету, рівню її сформованості та важливості для успішного навчального процесу.

Матеріали та методи

У дослідженні брали участь 95 студентів першого курсу. Для вивчення мотивації навчання використовували наступні методики: К. Замфір в модифікації А. А. Реана "Мотивація професійної (навчальної) діяльності"; Т. Ільїної "Мотивація навчання у ВНЗ"; А.А. Реана, В.А. Якуніна "Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів" [3, 4].

Результати. Обговорення

В основі тестування студентів за допомогою методики К. Замфір в модифікації А.А. Реана лежить концепція про внутрішню і зовнішню мотивацію. Дану методику можна використовувати як для діагностики мотивації професійної діяльності, так і для визначення мотивів навчальної діяльності. Студентам було запропоновано оцінити за п'ятибальною шкалою перераховані мотиви навчальної діяльності (рис. 1). На основі отриманих результатів визначався мотиваційний комплекс, який являє собою співвідношення трьох видів мотивації: внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної мотивації (ЗПМ), зовнішньої негативної мотивації (ЗНМ). Оптимальними співвідношеннями є наступні варіанти: $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ і $ВМ = ЗПМ > ЗНМ$. Найгірший мотиваційний комплекс - $ЗНМ > ЗПМ > ВМ$. Можливі проміжні варіанти поєднання трьох видів мотивацій. При інтерпретації результатів треба враховувати, зокрема, і на скільки один тип мотивації переважає інші за ступенем прояву.

У дослідженні взяли участь 90 студентів. У 56 респондентів, що склали 62% від усіх опитаних, переважають внутрішні мотиви навчальної діяльності ($ВМ > ЗПМ > ЗНМ$). Такі показники свідчать про те, що навчання для студентів-першокурсників важливе саме по собі. Практично всі опитані отримують задоволення від процесу навчання і бачать можливість найбільш повної самореалізації в навчанні саме в обраному ВУЗі. У 10 з опитаних студентів (11%) переважають зовнішні позитивні мотиви навчання ($ЗПМ > ВМ > ЗНМ$), тобто для

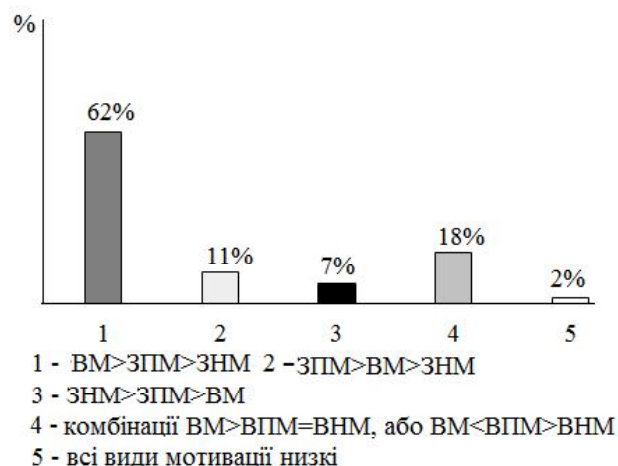

Рис. 1. Співвідношення внутрішньої і зовнішньої мотивації у студентів 1 курсу медичного факультету.

них важливо отримувати повагу від оточуючих, схвалення родичів, можливість одержувати стипендію. У 6 опитаних, що склало 7% респондентів, досить виражена зовнішня негативна мотивація (ЗНМ>ЗПМ>ВМ): "дуже великою мірою" у них переважає прагнення уникнути критики з боку однокурсників, викладачів, адміністрації, але ж ще більшою мірою, вони бажають не допустити можливого покарання і неприємностей. У двох, з числа опитаних, занижені всі три мотиваційні показники, як ми вважаємо, це може означати, зокрема, неправильний вибір майбутньої професії. Проміжні варіанти поєднання трьох видів мотивацій, а саме ВМ>ВПМ=ВНМ, або ВМ<ВПМ>ВНМ спостерігалися у 16 опитаних, тобто 18% з числа студентів, які відповідали на запитання тестів. Але, як зазначено в методиці, треба враховувати не тільки комбінацію мотивів, але і наскільки один переважає інший за ступеню прояву. За отриманими результатами ми зробили висновки про перевагу внутрішньої і зовнішньої позитивної мотивації навчання у студентів 1 курсу медичного факультету, при тому, що у багатьох з опитаних зовнішня негативна мотивація теж присутня, але вона не переважає високі показники інших видів мотивації.

Для вивчення мотивів навчальної діяльності нами був використаний тест А.А. Реана, В.А. Якуніна, котрий складається з переліку причин, які спонукають людей до навчання (рис. 2).

Студенти повинні були вибрати найбільш вагомий для них мотиви. В дослідженні взяли участь 88 студентів-першокурсників. За результатами тестування 93% всіх опитаних студентів найбільш вагомим мотивом до навчання вважають можливість стати висококваліфікованими спеціалістами за допомогою знань, які вони отримують в університеті. Також дуже важливою причиною навчання студенти вважають "забезпечення успішності в майбутній професії" (78%) і "придбання глибоких і міцних знань" (78%). Як ми бачимо, за даними опитування, у студентів першого курсу переважає внутрішня мотивація навчання. Мотиви, які входять до групи "Зовнішня мотивація" хоча і не є переважними, але також досить виражені серед опитаних студентів. Зокрема, для багатьох з них дуже важливим є мотив отримання диплому, оціночний мотив (вчитись на "відмінно" і "добре"), мотив отримання стипендії, схвалення родичів, отримання поваги від викладачів(хоча таку причину як "виконувати педагогічні вимоги" не обрав ні один з респондентів). Привертає увагу те, що для студентів не є важливими мотиви, які пов'язані з думкою про них однокурсників (не відставати від сокурсників і бути для них прикладом).

Для тестування мотивації навчання студентів у ВУЗі нами було застосовано методику Т.І. Ільїної Опитувальник складається з запитань, які за змістом поділяються на три розділи: "придбання знань"; "оволодіння професією"; "отримання диплому". Автор методики включила також ряд фонових тверджень, які не включались до обробки. Переважання мотивів по перших двох шкалах свідчить про адекватний вибір студентом професії і задоволеність нею. Результати тестування мотивації навчання за Т.І. Ільїною були наступними. В дослідженні

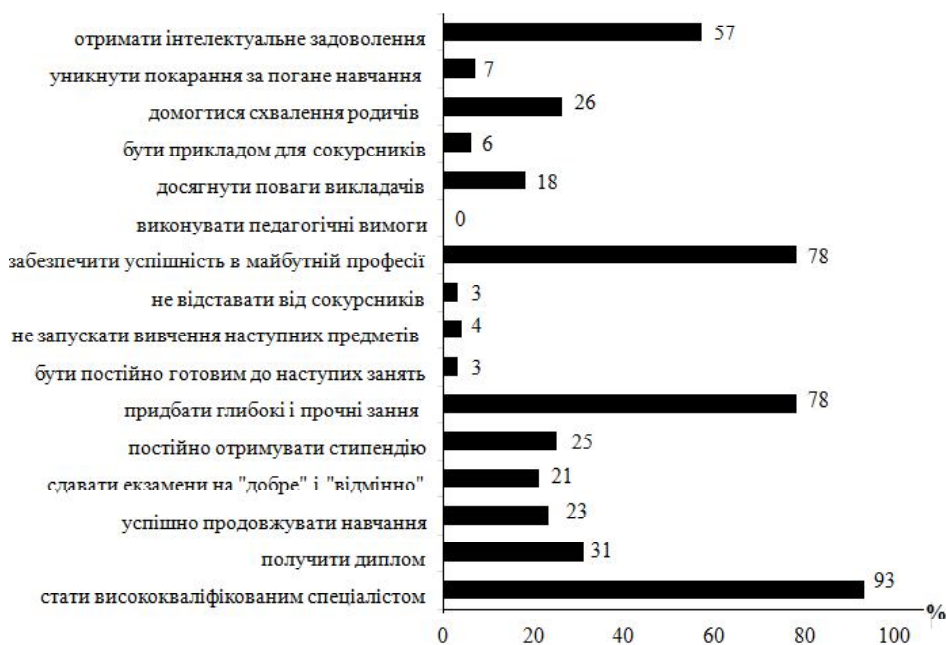

Рис. 2. Мотиви навчальної діяльності студентів 1 курсу (медичного факультету).

Рис. 3. Розподіл видів мотивації серед студентів 1 курсу медичного факультету.

взяли участь 91 студент 1 курсу (рис. 3). Мотивація на "придбання знань" склала 53% (48 опитаних студентів). Відповіді на запитання розділу свідчили, що студенти самостійно вивчають предмети, які, на їх думку, потрібні для оволодіння майбутньою професією, однаково глибоко вивчають всі навчальні дисципліни, ретельно готуються до іспитів, навчаються без періодичної стимуляції і нагадування адміністрації. При цьому 12 студентів, що склало 13% з усіх опитаних, показали "дуже високу" мотивацію на придбання знань.

"Оволодіння професією" - мотивація, яка стала основною у 19 опитаних студентів, що склало 21% від всіх респондентів. Названі студенти вважають остаточним і правильним вибір ВУЗу, вважають майбутню професію перспективною і дуже важливою, із задоволенням розповідають близьким і знайомим про свою майбутню роботу, прагнуть опанувати професійні знання і сформувати професійно важливі якості. "Дуже високу" мотивацію на оволодіння професією мають 10 студентів, що складає 11% від всіх опитаних.

Мотивація "отримання диплому" стала основною за вибором 24 студентів. Це склало 26% від всіх опитаних студентів. Практично всі відзначили, що для них

дуже важливо мати диплом про вищу освіту, вважають, що вища освіта в наш час необхідна для кожного, в тому числі для кар'єрного росту. Не менше важливим був аргумент наявності вищої освіти у друзів опитаних студентів, а також "щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії".

Таким чином, за результатами наших досліджень більшість студентів мотивована саме на отримання знань і оволодіння професією.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. За результатами опитування у студентів 1 курсу медичного факультету переважають внутрішні, а також зовнішні позитивні мотиви на навчання.

2. Необхідно постійно створювати умови, які будуть сприяти для вдосконалення позитивної мотивації учіння (усвідомлення теоретичної і практичної значущості знань, які отримуються; вибір завдань, які мають проблемний характер; створення атмосфери допитливості і пізнання в студентському середовищі).

3. Завданням функції мотивації на досягнення високих результатів навчання є вдале поєднання і вміле використання всієї системи чинників, які одночасно впливають і на зовнішню, і на внутрішню мотивацію студентів на навчання.

У перспективі планується вивчення і порівняння мотивації навчальної діяльності у студентів різних курсів медичного факультету, а також інших факультетів університету, а саме фармацевтичного, стоматологічного.

Список літератури

1. Дербеньова А. Г. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. - Х.: Вид. група "Основа", 2012. - 207 с.
2. Ильин Е. И. Мотивация и мотивы / Е. И. Ильин. - СПб: Питер, 2003. - 512 с.
3. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособие / ред.-сост. Д.Я. Райгородский. - Самара: Изд. Дом "Бахрах", 2002. - 628 с.
4. Реан А. А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. - СПб: Питер, 2002. - 432 с.
5. Фридман Л. М. Мотивация учения / Л.М. Фридман, И.Ю. Кулагина. - М.: Просвещение, 1991. - 288 с.

Иванченко Е.З.

МОТИВАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА МЕДИЦИНСКОГО ФАКУЛЬТЕТА

Резюме. Для организации и обеспечения результативной и успешной учебно-познавательной деятельности студентов необходимо, чтобы задачи, которые решаются на занятиях и во время самостоятельной работы были значимы и внутренне приняты самими учащимися. Статья посвящена анализу мотивации учебной деятельности студентов первого курса медицинского факультета, уровню ее сформированности и важности для успешного учебного процесса. Автор описывает методики проведения исследований и представляет полученные результаты.

Ключевые слова: мотивация, мотив, учебная деятельность, внутренняя мотивация, внешняя положительная мотивация, внешняя отрицательная мотивация.

Ivanchenko E.Z.

THE MOTIVATION OF LEARNING ACTIVITIES OF FIRST-YEAR STUDENTS OF THE MEDICAL FACULTY

Summary. To organize and ensure the effective and successful teaching and learning of students is essential that the problems, which were solved in the classroom and during individual work, were significant and accepted by students. This article analyzes the motivation of educational activity of first-year students of the medical faculty, the level of its formation and importance for a successful learning process. The author describes research methods and submits the results.

Key words: motivation, motive, learning activities, internal motivation, external positive motivation, external negative motivation.

Рецензент - д.мед.н., проф. Сливко Е.І.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2015 р.

Иванченко Елена Зеноновна - к.б.н., доцент кафедры медичної фізики, біофізики та вищої математики Запорізького державного медичного університету; +38 099 044-48-10; elena_zenonovna@mail.ru